O‘ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Tohirova Shaxnoza
Oriental universiteti
Iqtisodiyot mutaxassisligi
2-kurs magistranti.
https://doi.org/10.5281/zenodo.20117482

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning zamonaviy mexanizmlari hamda agrar sohada amalga oshirilayotgan islohotlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, suv va yer resurslaridan samarali foydalanish, fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash hamda oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash tizimini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Maqolada global iqlim o‘zgarishi va iqtisodiy beqarorlik sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashning ustuvor yo‘nalishlari ko‘rsatib o‘tilgan. Bundan tashqari, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, ichki bozor barqarorligini ta’minlash va eksport salohiyatini oshirishning iqtisodiy ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalari mamlakatda barqaror agrar siyosat yuritish hamda aholining sifatli oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojini to‘liq qondirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Oziq-ovqat xavfsizligi, qishloq xo‘jaligi, agrar islohotlar, innovatsion texnologiyalar, fermer xo‘jaliklari, suv resurslari, oziq-ovqat mahsulotlari, iqtisodiy barqarorlik, ekologik mahsulotlar, eksport salohiyati.

Bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash masalasi jahon miqyosidagi eng dolzarb muammolardan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Aholi sonining ortib borishi, global iqlim o‘zgarishi, suv resurslarining kamayishi hamda xalqaro iqtisodiy beqarorlik oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabning keskin oshishiga sabab bo‘lmoqda. Shu sababli har bir davlat o‘z aholisini sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan uzluksiz ta’minlashga intilmoqda. O‘zbekiston Respublikasida ham oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish bu boradagi muhim vazifalardan sanaladi.

Oziq-ovqat xavfsizligi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni ta’minlovchi muhim omildir. Aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojining to‘liq qondirilishi inson salomatligi, turmush darajasi va mamlakat taraqqiyotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, agrar sohani rivojlantirish, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish hamda ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining barqarorligini saqlash va ichki bozorda mahsulot yetishmovchiligining oldini olish bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir.[4]

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash, klaster tizimini rivojlantirish, suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish hamda oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash sanoatini modernizatsiya qilish bo‘yicha muhim chora-tadbirlar ishlab chiqildi. Bu islohotlar natijasida meva-sabzavot, g‘alla, go‘sht va sut mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshib bormoqda. Shu bilan birga, eksport salohiyatini kengaytirish orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga ham alohida e’tibor qaratilmoqda.[3]

Maqolada O‘zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning zamonaviy mexanizmlari, agrar sohadagi islohotlarning samaradorligi hamda qishloq xo‘jaligini innovatsion rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Shuningdek, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda davlat siyosati, ilm-fan yutuqlari va xalqaro tajribaning ahamiyati yoritib beriladi.

Oziq-ovqat xavfsizligi har qanday davlatning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy taraqqiyotini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Jahon miqyosida yuz berayotgan iqtisodiy inqirozlar, global iqlim o‘zgarishi, suv resurslarining kamayishi hamda aholi sonining ortib borishi oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabning oshishiga sabab bo‘lmoqda. Shu bois O‘zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash va uni mustahkamlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish, agrar tarmoqda innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish orqali ichki bozorda oziq-ovqat mahsulotlari yetarliligini ta’minlash muhim vazifa hisoblanadi.[1]

O‘zbekiston agrar salohiyati yuqori bo‘lgan davlatlardan biri hisoblanadi. Respublikada tabiiy-iqlim sharoitining qulayligi meva-sabzavot, poliz mahsulotlari, g‘alla va bog‘dorchilik mahsulotlarini yetishtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, qishloq xo‘jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish masalasi bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki suv resurslarining cheklanganligi va ekologik muammolar agrar soha rivojiga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli suv tejovchi texnologiyalarni keng joriy qilish, tomchilatib sug‘orish tizimidan foydalanish hamda raqamli boshqaruv mexanizmlarini tatbiq etish orqali qishloq xo‘jaligi samaradorligini oshirish zarur.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda agrar sohani isloh qilish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash, yer munosabatlarini takomillashtirish, klaster tizimini rivojlantirish hamda zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etishga katta e’tibor qaratilmoqda. Ushbu islohotlar natijasida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi ortib bormoqda. Ayniqsa, g‘alla mustaqilligiga erishish, bog‘dorchilik va uzumchilikni rivojlantirish hamda eksportbop mahsulotlar yetishtirish bo‘yicha muhim natijalarga erishildi.[5]

Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda mahsulot yetishtirish bilan bir qatorda ularni saqlash va qayta ishlash tizimini rivojlantirish ham katta ahamiyatga ega. Chunki qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining bir qismi saqlash infratuzilmasi yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli nobud bo‘lishi mumkin. Shu bois zamonaviy sovutkich omborlari, logistika markazlari va qayta ishlash korxonalarini tashkil etish oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, meva-sabzavot mahsulotlarini konservalash, quritish va muzlatish texnologiyalarini keng joriy etish ichki bozorni yil davomida sifatli mahsulotlar bilan ta’minlash imkonini beradi.

Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalarni joriy etish oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning muhim omillaridan biridir. Raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari orqali hosildorlikni oshirish, suv va energiya sarfini kamaytirish mumkin. Masalan, dronlar yordamida ekin maydonlarini monitoring qilish, tuproq holatini tahlil qilish va zararkunandalarga qarshi kurashish ishlari samarali tashkil etilmoqda. Bu esa mahsulot tannarxini pasaytirish va sifatini oshirishga xizmat qiladi.[2]

Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda fermer xo‘jaliklari va dehqonlarning o‘rni alohida ahamiyatga ega. Fermerlarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, ularga imtiyozli kreditlar ajratish va zamonaviy texnika bilan ta’minlash agrar tarmoq samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, agrar ta’lim tizimini rivojlantirish va ilmiy tadqiqotlarni amaliyot bilan integratsiya qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki malakali mutaxassislar va ilmiy yondashuvsiz zamonaviy qishloq xo‘jaligini rivojlantirish qiyin.

Davlat tomonidan oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash maqsadida qator dasturlar va strategiyalar amalga oshirilmoqda. Jumladan, aholini asosiy oziq-ovqat mahsulotlari bilan uzluksiz ta’minlash, ichki narxlar barqarorligini saqlash va importga qaramlikni kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar ishlab chiqilgan. Ayniqsa, pandemiya davrida oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etdi. Shu sababli ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish va mahalliy mahsulotlar ulushini oshirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylandi.

Qishloq xo‘jaligida klaster tizimining joriy etilishi ham muhim iqtisodiy samara bermoqda. Ushbu tizim ishlab chiqarish, qayta ishlash va eksport jarayonlarini yagona mexanizm asosida tashkil etish imkonini beradi. Natijada mahsulot sifati yaxshilanadi, tannarx kamayadi va eksport hajmi ortadi. Shu bilan birga, klaster tizimi fermerlar daromadini oshirish hamda yangi ish o‘rinlari yaratishga xizmat qilmoqda.

Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda logistika tizimining rivojlanganligi ham muhim ahamiyatga ega. Mahsulotlarni tezkor va sifatli yetkazib berish uchun transport infratuzilmasini rivojlantirish zarur. Ayniqsa, qishloq hududlarida logistika markazlarini tashkil etish va eksport yo‘nalishlarini kengaytirish orqali mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Shu bilan birga, elektron savdo tizimlarini rivojlantirish qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini realizatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.[5]

Bugungi kunda global iqlim o‘zgarishi qishloq xo‘jaligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Haroratning oshishi, qurg‘oqchilik va suv tanqisligi hosildorlikning kamayishiga olib kelmoqda. Shu bois iqlim o‘zgarishiga moslashgan qishloq xo‘jaligini rivojlantirish dolzarb vazifaga aylanmoqda. Qurg‘oqchilikka chidamli ekin navlarini yaratish, ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish va agroekologik usullarni qo‘llash orqali ushbu muammolarni kamaytirish mumkin.

O‘zbekistonning eksport salohiyatini oshirish ham oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Mamlakatda yetishtirilayotgan meva-sabzavot mahsulotlari o‘zining tabiiyligi va sifati bilan xalqaro bozorda katta talabga ega. Shu sababli xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarish, sertifikatlashtirish tizimini rivojlantirish va yangi bozorlarga chiqish muhim ahamiyatga ega. Eksport hajmining ortishi agrar sohada investitsiyalarni ko‘paytiradi va iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi.

Aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojini qondirishda ichki bozor barqarorligini saqlash muhim omillardan biridir. Shu bois davlat tomonidan strategik oziq-ovqat zaxiralarini yaratish, narxlarni nazorat qilish va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha choralar ko‘rilmoqda. Bu esa oziq-ovqat mahsulotlari taqchilligining oldini olish va aholining turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi[3].

Shuningdek, oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda xalqaro hamkorlik ham muhim ahamiyatga ega. Ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish va zamonaviy texnologiyalarni jalb etish orqali agrar sohani yanada rivojlantirish mumkin. Ayniqsa, oziq-ovqat xavfsizligi bo‘yicha xalqaro standartlarni joriy qilish eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, O‘zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning zamonaviy mexanizmlari agrar sohani innovatsion rivojlantirish, resurslardan oqilona foydalanish va davlat qo‘llab-quvvatlash siyosatini takomillashtirish bilan chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy texnologiyalarni keng joriy qilish, ekologik barqarorlikni ta’minlash hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish orqali mamlakatning oziq-ovqat mustaqilligini yanada mustahkamlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. N.K. Yo‘ldoshev. Fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish istiqbollari. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – B. 88–97.

2. B.Yu. Xodiyev. Innovatsion iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: IQTISOD-MOLIYA, 2021. – 286 b.
3. M.A. Axmedov. Suv resurslaridan samarali foydalanish yo‘llari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 143 b.
4. S.S. G‘ulomov. Raqamli iqtisodiyot va qishloq xo‘jaligi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. – B. 201–214.
5. T.J. Jo‘rayev. O‘zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligi va barqaror rivojlanish. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. – 267 b.